

Jan Kvirenc

SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN

Jan Kvirenc

SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN

Grada Publishing

Jan Kvirenc

Slavné bitvy českých dějin

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401

jako svou 7469. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi

Fotografie na obálce – Maroldovo panoráma, Výstaviště Praha a.s.

Ilustrace Jan Syka

Mapky Jaroslav Kolman

Layout a návrh obálky Anita Ponešová

Sazba Martina Mojzesová

Počet stran 304

První vydání, Praha 2020

Vytisklo Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a.s., 2020

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

ISBN 978-80-271-1411-5 (ePub)

ISBN 978-80-271-1410-8 (pdf)

ISBN 978-80-271-2936-2 (print)

... jak ženich bohyně války,
v brnění se mu směle postavil,
zbraň proti zbrani, paže proti paži,
a zkrotl jeho zdivočelou pýchu.
Zkrátka a dobře, vítězství je naše!
(*W. Shakespeare*)

Znám hřbitov, nesmírný hřbitov, čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě
hodiny široký, hřbitov, na němž odpočívají tisíce nebožtíků: synů,
bratrů, otců – a jejich hrobů nikdo neosvětluje a na jejich hrobech se
nikdo nemodlí. Jsou to zapomenuté hroby padlých... Pole svaté! Svatým
jsi proto, že sám nebeský hospodář o tebe se stará. Neboť nad tvými
nebožtíky tak záhy svět zavřel paměť svou...
(*A. Slovák*)

Obsah

Úvod	8
I Zrod střední Evropy	10
Wogastisburg 631	12
Kouřim po 925	18
„Nový hrad“ 936–950	24
Lech 10. 8. 955	30
II Čechy a říše římská	36
Brůdek 22.–23. 8. 1040	38
Mailberg 12. 5. 1082	45
Chlumec 18. 2. 1126	52
Milán 6. 8.–8. 9. 1158	58
Loděnice a Berounsko 1179–1197	64
III Za hranice země	70
Olomouc, Hostýn a Štramberk 1241	72
Kressenbrunn 12. 7. 1260	78
Moravské pole – Suché Kruty 26. 8. 1278	85
IV Čas stoleté války	92
Kresčak 26. 8. 1346	94
Grunwald 15. 7. 1410	101
V Husitské století	108
Sudoměř 25. 3. 1420	110
Vítkov 14. 7. 1420	116
Vyšehrad 1. 11. 1420	122
Malešov 7. 6. 1424	128
Ústí nad Labem 16. 6. 1426	134
Stříbro a Tachov 23. 7.–14. 8. 1427	140
Domažlice 14. 8. 1431	146
Plzeň 14. 7. 1433 – 9. 5. 1434	152
Lipany 30. 5. 1434	158
Třebíč a Vilémov 1468–1469	164

VI Na prahu novověku	172
Moháč 29. 8. 1526	174
České Budějovice a Praha 1611	181
VII Třicetiletá válka a ohrožení křesťanstva	187
Bílá hora 8. 11. 1620	190
Jankov 6. 3. 1645	196
Brno 4. 5. – 23. 8. 1645	202
Viedeň 14. 7. – 12. 9. 1683	208
VIII Války Marie Terezie	214
Praha 26. 11. 1741	216
Chotusice 17. 5. 1742	223
Štěrboholy 6. 5. 1757	229
Křečhoř u Kolína 18. 6. 1757	235
Chlumeck nad Cidlinou 24.–26. 3. 1775	241
IX Doba napoleonská	248
Prace u Slavkova 2. 12. 1805	250
Chlumeck a Přestavov 29.–30. 8. 1813	256
X Sjednocování Evropy	262
Solferino 24. 6. 1859	264
Chlum u Hradce Králové 3. 7. 1866	270
XI Konec monarchie	276
Zborov 2. 7. 1917	278
Letopisci, kronikáři a legendisté	286
Použité prameny a literatura	293
Poznámka k vyobrazením	300
Výběrový místní rejstřík	301

Úvod

A kolem druhé jsme začali bitvu s dvanácti sty jezdci a šesti tisíci pěšími proti nepřátelům, kterých bylo dobře také tolik nebo i více. A bitva trvala od druhé hodiny až přes západ slunce. A na obou stranách byli zabiti skoro všichni oři a několik jiných koní. Byli jsme skoro přemoženi a oř, na kterém jsme seděli, byl také zabit. ... A tak milostí Boží jsme obdrželi vítězství nad svými nepřáteli, zajavše osm set jezdců na útěku a pět tisíc pěších pobivše. Tak byl tímto vítězstvím osvobozen hrad San Felice.

Karel IV. se do dějin nezapsal jako proslulý válečník, ale ani on ve *Vlastním životopise* neodolal, aby se nepochlubil svým prvním bojovým křtem. V severní Itálii si jako šestnáctiletý v roce 1332 pro sebe kromě vítězství vydobyl rovněž rytířské ostruhy. (A po mnoho let zůstal náruživým turnajovým zápasníkem.) Na druhou stranu to byl právě on, kdo se svým otcem Janem Lucemburským, *korunou rytířstva*, zajistil Českému království mírový život bez hrozby cizích vojsk na domácí půdě.

Pro středověké kronikáře bylo samozřejmostí, že *pozemští králové a knížata vděčí za slávu válkám a triumfům* – a příliš se na tomto názoru nezměnilo ani později. Vítězství i prohry určovaly osud nejenom svých protagonistů, mnohdy utvářely historii celé země, nemluvě o přímých i nepřímých dopadech války na život ohromného množství lidí.

Právě na to (a také na povětšinou bezejmenné oběti) nechceme zapomenout, nepůjde nám o pouhá vítězná defilé a lesk proslulých vojevůdců. Vždyť každé bojiště je zároveň místem triumfu a tragédie, slávy i pokoření – a obojí k sobě může mít až nečekaně blízko. *Znám hřbitov čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě široký. Nesmírný*

hřbitov, na němž odpočívá tisíce nebožtíků. Jejich hrobů nikdo nezdobí a neosvětluje, na jejich hrobech se nikdo nemodlí... Jsou to zapomenuté hroby padlých..., říkal iniciátor památníku bitvy u Slavkova.

Vojenské konflikty – ať už v našich hranicích, nebo v daleké cizině – představují dramatickou osu starších i novějších českých dějin. Tato kniha nabízí v chronologickém pořadí v jedenácti oddílech 44 střetnutí, počínaje bojem Sámovy říše v 7. století až po 19. století a začátek našich moderních dějin (legionářské vítězství u Zborova).

Nesledujeme výhradně průběh bojů a vývoj vojenství, ale též celkové souřadnice a souvislosti s politickým vývojem

Koruna Svaté říše římské (10.–11. stol.)

Reliéf na Písečné bráně v Praze

českých zemí a jejich vládci. Ostatně hned na tři z nich čekala na bitevním poli smrt. Hojně také zazníjí autentická svědectví kronikářů, letopisců či legendistů, především však samotných vojáků a jejich velitelů.

*Takový hnus a krása v jednom dni! po-
vzdechne si po krvavém vítězství Shake-
spearův Macbeth. Možná bude dokonce
někomu slovo „slavné“ v titulu naší knihy
připadat jako nepatřičné či dvojznačné.
Avšak: přece jen nás nenechává chladným
vzrušivá výzva kronikáře Čechů z 12. sto-
letí: Vydejte se spěšně na cestu, již zavřete
své spížírny, opusťte hostiny, Mars vás volá
do boje, zítra přibudou tisíce a tisíce ozbro-
jených nepřátel!*

Rychlá a snadná orientace je samo-
zřejmostí; kapitoly jsou řazené chronolo-

gicky a mají shodnou strukturu – výkla-
dový článek je prokládán úryvky z dobo-
vých pramenů a historické literatury. Tři
tečky (popřípadě tři tečky v kulaté zá-
vorce) vyznačují kratší (resp. delší) vy-
nechávky v originálním textu. Hranaté
závorky jsou autorskými vsuvkami: na-
hrazují a doplňují chybějící či nesrozumí-
telné části, jsou v nich nezbytné vysvětliv-
ky i opravy. Pokud není výslovně uvedeno
jinak, časové rozpětí u panovníků a pa-
pežů značí dobu jejich vlády, u ostatních
osobností životní data.

V pojmenování zahraničních lokalit
dáváme přednost českým názvům. Kvů-
li snazšímu porozumění jsme přistoupili
k nepatrným jazykovým úpravám dobo-
vých textů; několik bylo nově přeloženo.
Pramenné citace vložené přímo do hlav-
ního textu jsou odlišeny *kurzívou*.

Památník obětem 1. světové války v Chotusicích

I | Zrod střední Evropy

Tito národové, Slované a Antové, nejsou jedním mužem ovládání, nýbrž odedávna žijí demokraticky, a proto záležitosti i příjemné i obtížné vždy společně se projednávají... Uznávají, že je jediný bůh tvůrce blesku a všeho pán, i obětují mu skot a všeliká obětní zvířata... Bydlí v bídných chýších roztroušeni daleko od sebe...

Nejasně a nepřesné zprávy poněkud pohrdavých byzantských kronikářů stvrzují archeologické poznatky: první Slované obsadili naše území před polovinou 6. století. Nedlouho poté vstoupili jako protivníci avarského kaganátu do zájmové sféry Francké říše. Z ní vyrůstaly základy středověké Evropy; vzápětí se sama stane pro středoevropský Sámův kmenový svaz (Čechové, Moravané, Korutanci...) nepřijemným sousedem. Konflikt vyvrcholil bitvou roku 631 na dosud marně hledaném Wogastisburgu. Přece jen jsme však v minulých desetiletích v luštění záhady lokalizace třídeního konfliktu o notný kus pokročili.

Mapa střední Evropy se dotvářela až kolem zlomu tisíciletí. Torzovité prameny přitom neumožňují podrobnější zastavení u mnoha drobných i velkých střetů, které tento proces zcela jistě doprovázely.

Snad neuškodí připomenout si, že první český historicky doložený kníže Bořivoj vstoupil roku 872 do písemných pramenů právě při bojích s Franky, přesněji s Východofranckou říší. Knížata, jejichž jména jsou Svatoslav, Vítězslav, Heřman, Spytimír, Mojslav, Bořivoj a která se s velkým množstvím lidu pokoušela bouřit, s pomocí boží [Frankové] obrátili na útěk a jiné pobili a jiné zase zranili. Někteří také utonuli v řece Vltavě.

Počátky přemyslovského státu mají úzkou vazbu na stát Moravanů, především pak na dobu jeho největšího rozkvětu za moravského krále Svatopluka. Když Velká Morava zanikla pod náporem nově přichozích maďarských kočovníků (906), rozvíjelo se již středočeské jádro státu Čechů.

Východofrancká říše po začátku 10. století uvolnila – mimo jiné rovněž kvůli атаku ze strany Maďarů – prostor konglomerátu německých vévodství, který se v návaznosti na starověké císařství i korunovaci Karla Velikého (roku 800 v Římě) zásluhou Oty I. v roce 962 proměnil ve Svatou říši římskou.

S tou se pochopitelně musel vyrovnávat i sílící český stát. Za panování Boleslava I. našel trvalé místo ve středoevropském prostoru v podobě, jež se staletími příliš nezměnila – a zahrнула celé Čechy s Moravou. Nám to navíc poskytuje

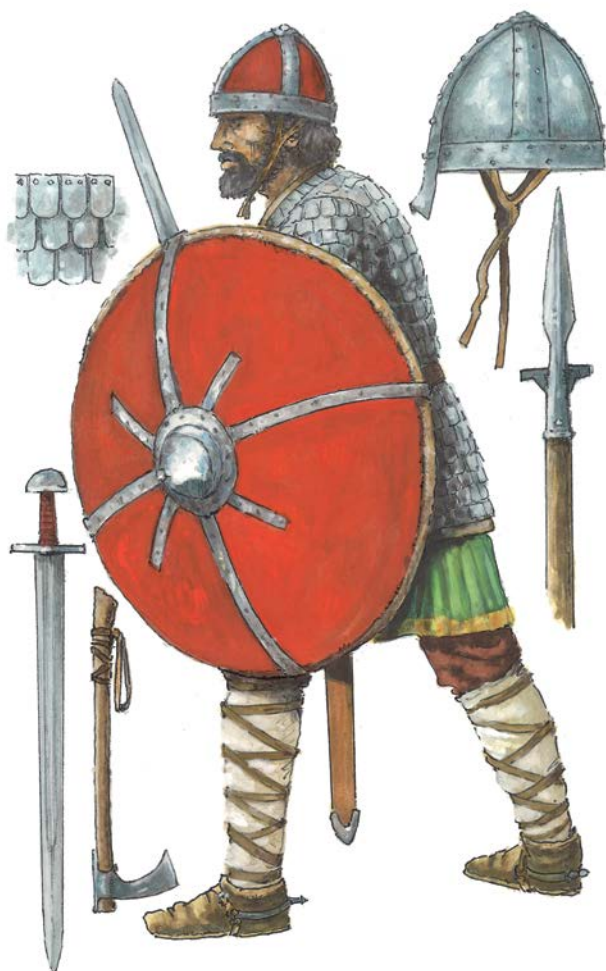
DOBOVÉ ROZPRÁVY

„Zde chci a káži, abyste mi po římském způsobu vystavěli hradní zeď velmi vysokou dokola.“ (kníže Boleslav I.)

„My ti odříkáme, protože ani neumíme, ani nechceme učinit, co nařizuješ. Hle, raději skláníme své šíje pod tvým mečem než pod nesnesitelným jhem roboty.“ (velmožové)

„Lenochové a líných otců synové! Nejste-li polomuži neb tvorové, kteří nestojí ani za špinavou slupku z hrušky, dokažte skutky svá slova a zkuste, zda je lehčí sklonit šíje pod mečem či pod jhem roboty.“ (Boleslav I.)

Knížecí družiník (jezdec vybavený bodcovými ostruhami, oděný v šupinové zbroji a jednoduché žebrované přilbě) odpovídající zhruba 1. polovině 10. století. Ochrannou zbroj doplňuje okrouhlý štít se středovou železnou puklicí. V detailu výzbroj družiníka: románský sečný meč s polokulovitou hlavicí, válečná sekera, hrot kopí s tzv. křídélky a jiná kónická žebrovaná přilba opatřená nánosníkem.

příležitost zastavit se u osoby svatého knížete Čechů, o němž jsou dobové prameny údaje jinak nadmíru skoupé (*Vypráví se o jakýchsi jeho zázracích...*). Pokusíme se je prostřednictvím pololegendárního boje (svatého) Václava s kouřimským knížetem poněkud prohloubit.

Impulsy z Čech pomohly v sousedství dotvořit piastovské Polsko (manželkou zakladatele Měška byla česká kněžna Dobrava). Zároveň Boleslavovy aktivity napomohly Otovi zastavit výboje Maďarů (955), což je v konečném důsledku přimělo usadit se. Mapu kontinentu tak vzápětí doplnily arpádovské Uhry. Státy Přemyslovců,

Piastovců a Arpádovců kolem roku 1000 tak dotvořily střední Evropu.

VOJENSKÁ TAKTIKA

Základem vojenské síly na území, jímž se kniha zabývá, byla v této době knížecí družina tvořená profesionálními bojovníky, k nimž se v případě ohrožení přidávala vojenská hotovost složená z mužů ze svobodných vrstev obyvatelstva. Archeologické nálezy ostruh z hrobů z dob Velké Moravy i počátků přemyslovského státu dokládají, že minimálně část družiny již tvořili jezdci. Její početnost lze jen přibližně odhadovat, avšak podle některých badatelů můžeme předpokládat, že kolem poloviny 10. století, v době bitvy na Lechu, se mohlo na celém území přemyslovského knížectví jednat až o 7000 zbrojí oděných jezdců.

Wogastisburg | 631

Francká kronika ze 7. století popisuje boj středoevropských Slovanů s vojsky krále Dagoberta I. (629–638/39) celkem přesvědčivě, ale my neznáme místo, kde se tato několikadenní bitva odehrála. Bylo již hledáno na desítkách lokalit od Německa po Maďarsko – a stejně mnohokrát byla tato umístění zavržena jako neprůkazná či zcela falešná. Archeologové se však nevzdávají: je snad konečně vrch Rubín u Podbořan na Žatecku oním záhadným bojištěm? Jistotu získáme těžko, vždyť vlastně o všem kolem tzv. Sámovy říše, včetně hlavního protagonisty, platí, že je tu víc otazníků než prokazatelných odpovědí.

Samo, jeden z největších vůdců a bojovníků onoho věku, Čechům vojenskou zběhlostí svou ku pomoci přispěl. Byl to muž ovšem výtečného ducha i jaré síly; ale neví se s jistotou ani odkud přišel, ani jaký posléze osud vzal, psal v polovině 19. století František Palacký. Pokročilo od těch časů naše poznání?

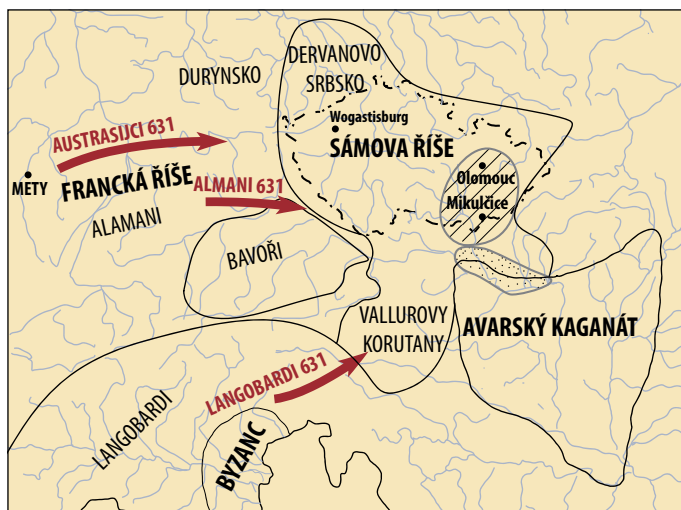
✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

Ve čtyřicátém roce panování Chlotarova [623] shromáždil muž jménem Sámó – původem Frank z kraje senonského – větší počet kupců a odebral se za obchodem do země Slovanů, zvaných Vinidové. Slované se již začali bouřit proti Avarům, zvaným Hunové, a proti jejich králi kaganovi. (...) Synové Hunů, které zplodili s manželkami a dcerami Vinidů, nechtěli již snášet křivdy a útisk, a odmítající nadvládu Hunů, začali se ... bouřit. Když Vinidové zaútočili vojensky proti Hunům, kupec Sámó ... vytáhl s nimi ve vojsku a tam se ukázal v boji s Huny tak prospěšným, že to bylo až hodno podivu, a nesmírné množství z nich bylo mečem Vinidů pobito. Když Vinidové viděli Sámovu schopnost, vyvolí si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let. Za jeho vlády svedli Vinidové mnoho bojů s Huny a díky jeho rozvaze a schopnosti Vinidové Huny vždy přemohou. Sámó měl dvanáct manželek z rodu Vinidů a měl od nich dvaadvacet synů a patnáct dcer...

Problém lokalizace Wogastisburgu je neoddelitelný od stavu poznání toho útvaru, jež jsme si navykli nazývat Sámovou

říší. Se slovem „říše“ ale zacházejme opatrně – evidentně se jedná o předstátní útvar, velký kmenový svaz; když francouzský kronikář píše o králi Sámovi, jen připodobňuje jeho postavení realitě svého státu. A hned další sporný bod: letmým nahlédnutím do historických map třeba jen posledních desetiletí zjistíte, že i rozsah tohoto kmenového svazu je v jednotlivých zemích, na jejichž území se alespoň částečně nalézal či se jich měl dotýkat (kromě Čech a Německa je to Slovensko, Rakousko, Maďarsko, Polsko), předmětem často velmi protichůdných interpretací.

Vinidové sloužili již odedávna jako befulkové Hunům [Avarům], takže kdykoli Hunové vojensky útočili na některý národ, stáli Hunové s celým svým vojskem před táborem, Vinidové pak bojovali; jestliže nabývali vrchu a vítězili, tu Hunové vyrazili, aby se zmocnili kořisti, jestliže však byli Vinidové přemáháni, opírali se o pomoc Hunů a tak nabývali nových sil. Befulky je Hunové nazývali proto, poněvadž postupovali před Huny, tvoříce v bitvě dvojité šik. Hunové přicházeli každoročně k Slovanům přezimovat, brali si do lože manželky Slovanů i jejich dcery. – Na scénu vstupuje Sámó ve chvíli, kdy se ukáže

Na mapě je vyznačen předpokládaný rozsah Sámovy říše (včetně Srbska a Korutan); šikmé čáry označují centrum Sámovy říše, tečkované je místo protiavarského povstání. Červené šipky značí postup Franků a jejich spojenců r. 631; hlavní sílu představuje Dagobertův voj Austrasijců.

být nepostradatelným pro Slované bojující proti nadvládě kočovných Avarů.

Dnes ovšem víme, že vztahy s těmito Asiaty byly velmi různorodé: od úplné nezávislosti přes spolupráci až k tomu, že část Slovanů (asi v Podunají) si Avari podrobili. Načasování slovanského odporu na polovinu 20. let pak souviselo s těžkou porážkou a následným oslabením kaganátu při tažení na Konstantinopol.

Tradiční představy o slovanské „holubičí povaze“ nikdo nebere vážně, takový mírumilovný národ by dlouho nepřežil: *Nešetřili nikoho ani z hlediska věrnosti, ani pohlaví... Zabíjeli všechny, bez ohledu na věk, takže celá Thrákie a Ilýrie byla pokryta nepochovanými mrtvolami. Ty, kteří jim přišli do cesty, nezabíjeli ani meči, ani kopími nebo jiným obvyklým způsobem, ale když zatloukli hluboko do země kůly, zaspičatili je a velkou silou na ně nabodávali tyto ubožáky tak, že hrot kůly vcházel sedací částí a vlastní vahou těla pronikal do vnitřností člověka...* Tento barvitý záznam byzantského historika Prokopia k roku 550 nepopisuje řádění Avarů či snad Germánů, ale slovanské tažení na Balkán!

Ještě nikdo takový se nenarodil a neobjevil pod sluncem, který by dokázal naši sílu zlomit. My jsme zvyklí na to, že vládne cizím krajinám, a ne aby někdo vládl nad naší,

CO SE STALO

511

† Chlodvík, zakladatel Francké říše

527

byzantský císař Justinian I. hodlá obnovit římskou říši

530

první Slované na našem území

568

příchod asiatských kočovníků Avarů

6./7. stol.

příchod dalších Slovanů

600

christianizace v Anglii

622

počátek muslimského letopočtu, začíná se formovat Arabská říše

623

protiavarské povstání, příchod Sába a vznik kmenového svazu

629

Dagobert I. králem Franků

631

bitva u Wogastisburgu

639

† Dagobert I.

658

† Sám, Čechy mizí z písemných pramenů

680

vznik první bulharské říše

Rubín u Podbořan

vzkázal sebevědomý slovanský náčelník poslovi žádající poddanost avarskému kaganátu (s centrem v Panonii). Vedle toho zejména pohřební nálezy dokládají mírové soužití obou etnik a též vzájemné oboustranné ovlivňování a prolínání jejich kultur.

Také postava „slovanského krále“ Sáma (v latinském textu se pochopitelně píše krátce – tedy Samo, není však jasné, jak se jméno vyslovovalo) je velkou záhadou. To, co o něm napsal kronikář hned v úvodní krátké vsuvce, je to jediné, co víme. Původ jména je nejčastěji vykládán jako keltský; informace, že byl Frankem, chápeme tak, že byl obyvatelem Francké říše (není to etnické určení). Jádrem říše byla právě Gallie, keltské území, později romanizované císařským Římem. Galské či galořímské obyvatelstvo se tu zachovalo i po obsazení germánskými Franky.

Neprůkazné je i označení místa Sámo-va původu – zkomolený údaj z *kraje senonského*; takové území či místo totiž ve Francké říši neexistovalo. A odtud další úvahy: nejspíš jde o dnešní francouzské město Sens, což se jeví pravděpodobnější než donedávna zvažované belgické Soignies.

Slované tedy snad neměli ve svých řadách opravdu žádného schopného bojovníka a museli čekat na příchod cizího kupce? Kupce, který byl tak zásadně nenahraditelný?! Opravdu tedy jenom kupce? Nebo člověka, který tu mohl mít i jiné poslání? (A to ponecháváme stranou, co mohli Slované galskému obchodníkovi nabídnout – jen pro kožešiny by takovou dlouhou cestu jistě nevážil. Že by měl zájem třeba o otroky?) Nebo byla volba cizince taktickým krokem, který měl vyvážit zájmy všech zainteresovaných kmenů

(tedy Moravanů, Čechů a Korutanců), a vyhnout se tak dominanci některého z nich?

Variantě jiného, poněkud „vyššího“ poslání Sáma mezi Slovany by rovněž mohl nasvědčovat obsah vzrušeného rozhovoru s vyslancem krále Dagoberta, jenž měl za úkol vyřešit nepříjemné „pohraniční incidenty“. Zkuste si ho přečíst opravdu pozorně: nemohl být Sámo v Dagobertových službách, neměl původně zajistit klid za východní hranicí jeho říše, vytvořit jakýsi nárazníkový stát? Na druhou stranu, náznaky nejsou zcela přesvědčivé – jsou letmé a hlavně stručné, takže jistotu opět nezískáme.

A ještě jinak: Pokud měl Sicharius situaci skutečně urovnat ku klidu všech zúčastněných (a hlavně svého pána), nepočínal si příliš obratně. Pokud ovšem měl kupříkladu záměrně vyprovokovat větší konflikt, odvedl dobrou práci.

✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

Tohoto roku [631] Slované, zvaní Vinidové, povraždili v Sámově království francké kupce s četnějším doprovodem a oloupili je o majetek a to byl počátek rozepře mezi Dagobertem a Sámem, králem Slovanů. I vyslal Dagobert k Sámovi vyslance Sicharia se žádostí, aby přikázal poskytnout spravedlivou náhradu za kupce, které jeho lidé povraždili nebo jejichž majetku se protizákonně zmocnili. Protože Sámo nechtěl Sicharia spatřit a nedovoľoval mu, aby k němu přišel, oblékl si Sicharius šat, jaký nosí Slované, předstoupil se svým doprovodem před Sáma a oznámil mu všechno, co měl uloženo. Ale jak to bývá znakem pohanství a zpupnosti nešlechtných lidí, Sámo nedal náhradu za nic z toho, čeho se jeho lidé dopustili, a chtěl pouze stanovit soudy pro tyto a jiné spory, které vznikly mezi oběma stranami, aby bylo navzájem uplatněno právo. Sicharius – jako pošetilý vyslanec – pronese potupná slova, která mu nebyla uložena, a hrozby proti Sámovi, že totiž Sámo i lid jeho království jsou Dagobertovi povinni poddanstvím. Sámo, již uražen, odpověděl: „Jako země, kterou máme, patří Dagobertovi, tak i my jsme jeho, pokud jen bude mít v úmyslu zachovávat vůči nám přátelství.“ Sicharius řekl: „Není možné, aby křesťané a sluhové boží mohli uzavřít přátelství se

Skanzen prvních Slovanů v Březně u Loun

psy.“ Sám pak na to odvětil: „Jestliže vy jste boží sluho-
vé a my jsme boží psi, tu když vy ustavičně proti němu
jednáte, nám je dovoleno trhat vás svými zuby.“ I byl
Sicharius vykázán ze Sámova dohledu. Když to Dago-
bertovi oznámil, Dagobert zpuštěně poručil vyslat z celé-
ho království Austrasijského [východní část říše] vojsko
proti Sámovi a Vinidům; tehdy postupuje vojsko ve třech
šicích proti Vinidům, ba rovněž i Langobardi, najatí Da-
gobertem, vytáhli vojensky proti Slovanům. Zatím co se
z opačné strany Slované na těchto i na jiných místech
připravovali, dosáhlo vojsko Alamanů s vévodou Chrodo-
bertem vítězství v krajině, do níž vkořilo. Rovněž Lan-
gobardi dosáhli vítězství a jak Alamani, tak i Langobardi
si odvezli velmi značný počet slovanských zajatců. Avšak
Austrasijci oblehnou pevnost Wogastisburg, kde zůstal
největší oddíl statečných Vinidů, a po tři dny s nimi boju-
jí; je tu mečem pobit velký počet lidí z Dagobertova vo-
jska a potom davše se na útěk zanechají tam všechny sta-
ny i věci, které s sebou měli, a navrátí se do svých sídel.

Dagobertovy vojenské přípravy působí
vcelku mohutně: taktika několika rozdě-
lených proudů, které mohou na nepřítel
tlačit z různých stran a posléze po spoje-
ní zasadit rozhodující úder. Zapojeni byli
nejen vlastní lidé, král vyjednal i podpo-
ru dalších, kteří nebyli pod jeho přímým
panstvím (Langobardi).

K předpokládanému spojení všech
tří (či podle některých čtyř) vojsk nedo-
šlo – zatímco dva byly úspěšné, rozho-
dující Dagobertův utrpěl zdrcující poráž-
ku v „třídenní bitvě“. Tu si představujeme
nejspíš jako tři dny opakovaných poku-
sů o dobytí pevnosti než jako nepřetržitý,
soustavný boj. Poté Fredegar jen drobný-
mi zmínkami na dalších místech kroniky
doplňuje, že Slované se uhájili natrvalo,
navíc se ke spojenectví se Sámem přiklo-
nily další kmeny: *Dervan, vévoda národa
Srbů, kteří byli z rodu Slovanů a již dáv-
no patřili ke království Franků, přidal se se
svými lidmi ke království Sámovu.*

S postupem vojsk protisámovské koa-
lice, místy srazu Franků (Mety) a analogií

s pozdějšími vojenskými akcemi ve střed-
ní Evropě souvisí jednak úvahy o mož-
ném umístění bojiště, tak i představa
o rozsahu slovanské říše. Vojska se to-
tiž musela utkat s protivníkem někde na
okraji. Hlouběji do centra Sámova svazu,
jež je nejspíš totožné s moravským prosto-
rem, jistě nepronikla.

Přes dvě století se badatelé snaží Wo-
gastisburg lokalizovat. Hledal se přitom
jak doslova na fantaskních místech, tak na
lokalitách, které jsou pohledům současné
historiografie bližší. Argumentace se opí-
rala nejen o archeologické nálezy a histo-
rické analogie, ale i o jazykovědu (výklad
názvu pevnosti). Namátkou: Voitsberg ve
Štýrsku, Tuhošť u Domažlic, Úhošť u Ka-
daně, moravský Hostýn, německý Staf-
felberg či Burk u Forchheimu, dále třeba
i severně od Krkonoš a Jeseníků, v lužic-
kosrbském Pomohani, ve Vídni, Mel-
ku, Mikulčicích, Znojmu či v Bratislavě.
(Posledně jmenovaná určení vycháze-
jí z chybného položení pevnosti do jádra
Sámovy říše.)

Nejsou poslední objevy českých ar-
cheologů poukazujících na vrch Rubín
u Podbořan (352 m), jihozápadně od Žat-
ce, jen další takovou fikci? Vždyť nejspíš
nikdy nebudeme mít opravdovou jisto-
tu, kde přesně se Wogastisburg nacházel.
Nicméně míra pravděpodobnosti sprá-
vného odhadu je u tohoto strategického
vrchu přece jen vyšší než jinde a ještě víc
jistí si můžeme být tím, že Rubín náležel
mezi pohraniční hradiště Sámova kme-
nového svazu, jež se aktivně připravova-
la k obraně před nebezpečím franckého
vpádu. Jeden z nejvýchodnějších výběž-
ků Doupovských hor nad osadou Dolán-
ky (místní část Podbořan) je výraznou
dominantou kraje, převýšení dosahu-
je 90 metrů. Lze odtud kontrolovat cesty

Skanzen v Březně

z Doupovských hor ke Krušnohoří, stejně tak cesty do středních a západních Čech.

Osídlení je tu doložené již v pravěku, nejnovější výzkumy Josefa Bubeníka (80.–90. léta 20. století) se soustředily nejen na slovanské osídlení na vrcholu kopce s hradištěm, ale odhalily též několik pásů opevnění právě ze slovanské doby. Zdejší nálezy předmětů avarského původu jsou v Čechách vůbec nejhojnější, mimo jiné dokládají vazbu na moravská hradiště. Důležitý je především soubor kování opasků a koňských postrojů avarsko-slovanského původu, některé předměty (sekerá, hřebec, snad i ostruhy s háčky) zase ukazují nespíš na západní provenienci. I nejstarší keramika z hradiště se hlásí k přelomu 6. a 7. století.

Vyvolí si ho za krále a on jím šťastně kraloval třicet pět let. Otazníky jsme začali, otazníky i skončeme: Sámó (s četným

potomstvem) podle kroniky šťastně vládl 35 let a pak... – Slované ve střední Evropě z písemných pramenů na více než jedno století mizejí. Zanikl kmenový svaz? Pokračoval v nějaké podobě dál? Má existence Sámovy říše třeba jen volný vztah k pozdějšímu utváření moravského státu, s nímž má společné územní jádro?

České školáky možná už mnohokrát napadlo, že nebyť několika desítek řádků v textu jakéhosi franckého kronikáře ze 7. století, ubyla by v jejich dějepisné učebnici jedna kapitola. Přes veškerou torzovitost a neukončenost poznání budme rádi, že ji tam Fredegar vepsal.

Kouřim | po 925

Během putování napříč českou historií nemůžeme minout Kouřim. Velkoryse rozložené královské město (doložené roku 1261) si dodnes díky zachovanému opevnění podrželo středověký ráz. Jeho počátky ale sahají do dávnější minulosti, i když Hájkova kronika, spojující vznik Kouřimi s bratrem praotce Čecha, nám spolehlivým průvodcem nebude. Nepřehlédnutelná rulová skála nad městem – „Lechův kámen“ – sice bajku zdánlivě potvrzuje, nás však přivede ke starokouřimskému hradišti, jež zažilo vzrušenou dobu počátků českého přemyslovského státu. Vždyť tady možná bojoval i sám svatý kníže Čechů Václav...

✚ HÁJKOVA KRONIKA (16. STOLETÍ)

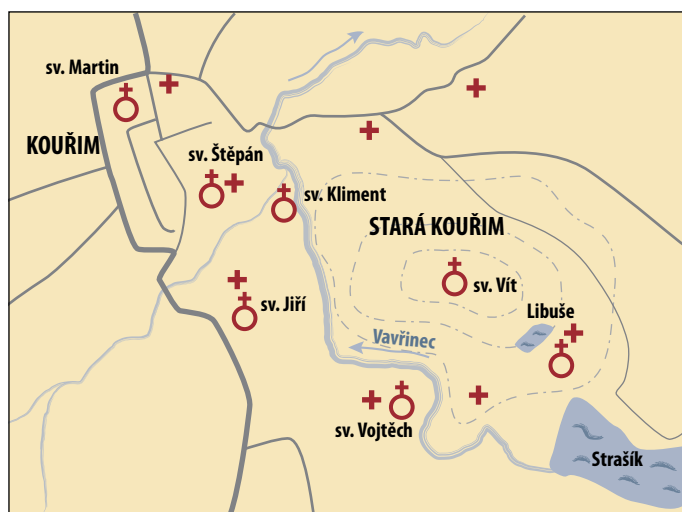
Léta 653, to jest po vjití jich do té [české] krajiny léta devátého, Lech kníže, mladší bratr Čechův, maje velikou čeleď pod svou správou, umínil se osaditi na východ slunce a té vsi krajiny bratru svému staršímu postoupiti. Oblíbiv sobě místo jedno, ... přátelsky se s nimi rozžehnav, tam se obrátil. Oni pak, ač neradi, jej propustili, snažně jeho prosíce, aby daleko od nich neodcházel proto, jestliže by kdy ruka nepřátelská chtěla jim uškoditi, aby jim jako své rodině pomocníkem byl. A on k nim pověděl: „Bratří milí i všickni přátelé! Třetího dne, dřív než dennice vzejde, vstupte na Zříp [Říp] a já toho času v lese oheň nemírny učiním, a kdež užíte blesk ohně a dýmu kouření, tu znejte mé osazení.“ A tu hned toho času počal jest města stavěti a velikými valy kázal je osypati a od toho kouření dal jemu jméno Kouřim.

Přestože Hájkovu verzi o vzniku Kouřimi odmítneme jako pohádkovou, pořád tu zůstává mnoho k vidění – mimořádně dobře zachované opevnění města, rozlehlé náměstí s (regotizovaným) kostelem sv. Štěpána s cennými gotickými freskami v kryptě, zvonice s „obrácenými zvony“ či z moderní doby skanzen středověké vesnice. Hájkova etymologie jména hradu a města není ovšem zas tak od věci: sídliště dostalo název od slovesa „kúřiti se“ – šlo tedy o kouřící se, dýmající vrch (lesnatý vrch, z něhož vystupují páry).

Pojmenování však původně neslo jen návrší jihovýchodně od dnešního města, obtékané Kouřimkou: cestou na ně minete legendární Lechův kámen.

Rázem se octnete na největším opevněném hradišti v Čechách přelomu 9. a 10. století: malé jádro z 1. poloviny 9. století se postupně rozrostlo na tři části, jejichž trojí dřevohlinité opevnění (po požáru na začátku 10. století zčásti i kamenně vyztužené) bylo dlouhé přes 2,5 km. Rozloha areálu činila 44 hektarů! V terénu jsou stále patrné valy vnějšího pásu hradeb (místy i 4 metry vysoké), jež zčásti využily opevnění z pozdní doby kamenné. Akropoli hradiště označuje malá barokní kaplička sv. Víta. Původně zde stála velká halová kúlová stavba o rozměrech 4–6 × 90 metrů, asi shromaždiště družiny nebo kultovní místo, po požáru nahrazené dřevěnými sruby panského dvorce.

Opodál najdete přirozenou zásobárnu vody, jezírko U Libuše, kolem něhož archeologové prozkoumali rozlehlé pohřebiště raně středověké kouřimské elity: ve 150 hrobech bylo pohřbeno 200 osob, často s bohatou knížecí výbavou (stříbrem plátovaný čakan, nákrčník s hadem, zlatem a stříbrem zdobený hrot slavnostního

Orientační schéma Kouřimi. Vpravo (u sv. Víta) je Stará Kouřim z 9./10. století; u jezírka Libuše se nacházelo pohřebiště velmožů. Zhruba uprostřed je ostrožna u sv. Jiří a sv. Klimenta (hradiště z 10.–13. století), vlevo nahoře (kolem sv. Štěpána) leží královské město založené Přemyslem Otakarem II. ve 13. století.

dřevce či kopí, honosné šperky, meče a kování jejich řemeslníků, zlacené ostruhy, zdobená vědra a další).

Možná, že právě někde tady se odehrála příhoda zapsaná prvně legendistou Kristiánem na konci 10. století.

✠ KRISTIÁNOVA LEGENDA (10. STOLETÍ)

Když bych se pokoušel obsáhnout svým perem všechny zázraky blahoslaveného mučedníka [Václava] ... , dříve by se mi světla denního nedostávalo než stránek knihy. Neboť všemohoucí Hospodin ... na přimluvu bojovníka a mučedníka svého svatého Václava některé ze žalářů a mnohé z pout vysvobozuje, jiné z pohrom a všelijakých nemocí vytrhuje a soužení i nesnázi rozličných a nepřátel viditelných i neviditelných je zbavuje. Také ve válce bojující často Bůh na prosby tohoto světce zázraky a slavnými skutky podporuje a všem, kteří Václava vzývají, pomáhá, jako i jemu samému, dokud žil, nejednou živými a jasnými znameními ku pomoci přispěl. Neboť jeden hrad, zvaný Kouřim, tenkrát ještě počtem lidu mocný, povstal a pokoušel se s knížetem, který v něm žil, postavit se na odpor tomuto světci. Ale když bylo na obou stranách dosti lidí pobito, tu se shodli všichni na tom, aby jen oba vévodové spolu zápasili, a kdo z nich zvítězí, ten že bude vládnout. Když pak vévodové proti sobě postupovali, chtějce se utkat, ukázal nebeský Bůh kouřimskému vévodovi nebeské vidění, jak totiž svatý Václav má na čele zářící podobu svatého kříže. Jakmile to uviděl, odhodil daleko zbraň, vrhl se mu k nohám a prohlašoval, že nikdo nemůže přemoci toho, komu Bůh takovým znamením pomoc přináší. Když to pověděl, pozvedl ho svatý vévoda, aby mu dal políbení míru, a upevnil pokojně nad ním i nad jeho krajem své panství, uděliv mu moc, aby spravoval ten kraj...

CO SE STALO

- 863**
na Moravu přicházejí Konstantin a Metoděj
- 871**
Svatopluk moravským knížetem, největší rozkvět země
- 872**
zmíněn první kníže Čechů Bořivoj
- 882**
vznik Kyjevské Rusi
- 885**
Svatopluk ovládne Čechy, křesť Bořivoje
- 894**
† Svatopluk, Čechy spolupracují s Východofranckou říší
- 906**
v bojích s Maďary zaniká Velká Morava
- 915**
† Spytihněv, „postřižiny“ Vratislavova syna Václava
- 919**
saský vévoda Jindřich I. Ptáčník králem německých zemí
- 921**
† Vratislav, jeho žena Drahomíra nechá zavraždit vdovu po Bořivojovi Ludmilu
- 925**
Václav nechá přenést Ludmiliny ostatky na Pražský hrad
- po 925**
kouřimský kníže se podrobí Václavovi
- 929**
Václav se podřídí Jindřichu Ptáčníkovi

Lechův kámen

Jestli se příběh opravdu stal, nevíme, důkazy chybějí, snad je to jen autorův do-datek ilustrující světcovy zázračné skutky. Na druhou stranu ale Přemyslovec Kristi-án tuto událost správně zařadil do obdo-bí utváření českého státu, před sjednocení země Boleslavem I. (935–72). První Pře-myslovci nevládli jako suverénní vládci celému území Čech, ale právě jen nevel-kému středočeskému knížectví, čítající-mu zhruba 3000 km² s 25 000 obyvateli. Za linií vymezenou novými hrady s kos-tely („hradská soustava“) dožívala před polovinu 10. století kmenová společenství s knížaty, jež však nebyla – na rozdíl od středočeského jádra – plně suverénními vládci státního typu.

Václav nehodlal na této situaci nic mě-nit, jak by potvrzovalo i legendistovo ře-šení: kouřimský kníže (možná Radislav, Radslav) se zavázal respektovat Václava, tomu zase stačilo uznání za vrchního vladaře či reprezentanta Čech: území po-nechal ve správě usmířeného protivníka.

✚ DALIMILOVA KRONIKA (14. STOLETÍ)

Když Radislav, kníže zličský,
viděl, jak je Václav vždycky
povolný, tím povzbuzen,
zpusťšit chtěl jeho zem. (...)
Václav s vojskem vytáh z Prahy,
zličské šiky potkal záhy.
Radislav se strachem třás,
když mu Václav poslal vzkaz:
„Ten, kdo po kořisti prahne,
ať sám po své zbrani sáhne
a nekoupe v krvi lid.
My dva budeme se bít.
Kdo vítězství získá sobě,
ať spravuje země obě...“
Radislav je rudý studem,
domů spěchal by teď rád.
Je však pozdě na návrat.
Vyšli před voj. Zvedli zbraně.
Vtom je smířil nečekaně
bůh. Václavu na čele
zlatistý kříž začal plát,
po boku mu andělé
zamávali perutěmi.
Zličan na kolena pad,
před Václavem líbal zemi...

Pro riskantní akci – sjednotit celé Čechy pod bezprostřední přemyslovskou vládou, což předpokládalo likvidaci všech ostatních kmenových i knížecích struktur – se rozhodl až Boleslav I. Jako jinde v Čechách i tady bylo výsledkem tohoto kroku jednak zničení a zánik původního sídla (starohradištské ostrožny), jednak současné vybudování nového správního přemyslovského centra (na protějším z vrchů nad soutokem Kouřimky a Ždánického potoka). Vzniklo tam hradiště o rozloze 6 ha s knížecím dvorcem a také s kostely sv. Jiří a sv. Klimenta, sjednocení země šlo totiž ruku v ruce s její christianizací (na žádném nepřemyslovském hradišti nebyl do Boleslavovy doby kostel). A právě tato druhá Kouřim na svatojiřské ostrožně (ve 12. století sídló Děpolticů, vedlejší větve Přemyslovců) byla posléze ve 13. století za

Socha sv. Václava ve Staré Boleslavi od S. Suchardy

Přemysla Otakara II. nahrazena dnešním městem na třetím návrší.

Ze střípků legendistických údajů zároveň vyvstává alespoň torzovitý obraz knížete Václava († 935), jenž nebude přestírat – jak je tomuto žánru vlastní – pouze hlubokou víru a zázračné skutky svatého vladaře. Vždyť i kouřimské události naznačují, že šlo o skutečného panovníka (*Uklidnil a upevnil své knížectví*). Skutečná povaha a schopnosti knížete tu sice probleskují jen nepatrnými zlomky, právě proto ale působí autenticky.

✠ KRISTIÁNOVA LEGENDA (10. STOLETÍ)

A maje na sobě velmi drsné roucho žíněné, aby si cudnou čistotu zachoval, a jsa ustavičně oblečen na holém těle v šat vlněný jako mnich, navrchu však zahalen v nejkrásnější šat knížecí, skvěl se před Bohem i před lidmi. ... A jestliže se mu někdy stalo, jako knížeti, když mezi zvířaty hodoval, že se večer mimo svůj obyčej hojněji napil, jakmile se druhý den ráno vzbudil, spěchal co nejrychleji do kostela, svléknul nejlepšší roucho. ... dal je kterémukoli knězi nebo klerikovi, padl mu k nohám a snažně ho prosil, aby se za něho zvlášť pobožně modlil ke Kristu Pánu, aby mu milostivě odpustil hříchy minulé noci spáchané. Výraz tváře měl vznešený, zachovával cudnou zdrženlivost, ačkoliv je to řídká ctnost u mužů ženatých. ... S mírnými rozmlouval vždy laskavě, nemírné však, tuláky a lidi odané obžerství a opilství nebo chtějící odpadnout od pravé víry ... povolával k sobě, aspoň pod záminkou společného stolování, jestliže jich nemohl jinak dostihnout, a dával je v božské rozhorlenosti mocně bičovat důtkami.

✠ II. STAROSLOVENSKÁ LEGENDA (10./11. STOLETÍ)

Neboť byl kdysi přinucen od svého bratra a svých ze-manů, pro zrození synů obcoval s ženou a zplodil s ní syna jménem Zbraslava. I řekl k ní: „Již jsme se mnoho Bohu provinili a nepravost jsme učinili, již toho zanechme. ... ty měj mě místo bratra, a já tebe místo sestry.“ A ona na tuto věc přistoupila. ... jednou však zhřešila s milým jeho služebním. A když to světec sám viděl, řekl: „Proč jsi selhala před Bohem? Tobě

bylo lze se vdát nebo nevdát. Ale neopovažte se nyní nikomu, ať je to kdokoli, o tom se zmínit, dokud já si to nerozmyslím.“ A učiniv velikou hostinu, aniž kdo věděl, co zamýšlí, provdal ji za téhož služebníka...

Logickou úvahou dojdeme k tomu, že Václav skutečně nemohl být jen světcem na trůně, vždyť vládl určitě deset let (*po 907, nastoupil nejspíš 924/25): řídil stát, bojoval, soudil. Do líčení toho, jak osvobozoval vězně a odmítal odsuzovat k trestu smrti, se promítla představa o dobrém panovníkovi, za něhož bylo kdysi lépe než teď, po vzniku státu, který přinesl daně, zákony, soudy, šibenice.

I legendista přiznává, že kníže *družinu svou nejen zbraněmi, ale i nejlepšimi šaty opatroval* (Crescente fide z 10. století) či připustí, že se svými lidmi jako správný pán družiny občas hodoval, někdy možná i nadmíru, a o své družiníky se – jak bylo tehdy obvyklé – staral i jinak: nejenže

jim zaopatřoval živobytí, oblékal je, odměňoval a trestal, ale třeba též ženil, staral se prostě o ně jako otec o své děti. Tak i dvorská anekdota o jeho konkubíně spolu s dalšími informacemi o Václavově manželství (ač si *vroucně přál prožít život neženat*) vyznívá přesvědčivě. Ženatý kníže, pán družiny, odvážný bojovník, jak by koneckonců vyplývalo i ze starokouřimských událostí – to je tvář našeho knížete, jakkoli torzovitá a neúplná.

Opatrně však ještě zmiňme, že zatímco se sv. Václavem je prokazatelně spojen vznik pouze jediného kostela (rotundy sv. Víta), jeho bratr Boleslav jich má na svědomí nejspíš dvacet. Okolnosti založení Václavova kostela v roce 929, spojené mimochodem s válečnou akcí, jsou ostatně jednou z mála prokazatelných informací o knížeti. Zprávu nám zanechal saský kronikář Widukind: Jindřich Ptáčník

Město od Staré Kouřimí

Náměstí se zvonicí a kostelem sv. Štěpána

přišel s celým vojskem k Praze, hradu Čechů, a jejich král [Václav] se mu poddal. Vypráví se o jakýchsi jeho zázracích... Byl to ovšem bratr Boleslava, který po dobu svého života zůstal císaři věrný a poslušný. Poté, co král na Čechy uvalil placení tributu, vrátil se do Saska. Legendy stvrzují, že Václav při té příležitosti, že [od Jindřicha] obdržel ostatky, ... pojal úmysl vystavět chrám ke cti svatého Víta mučedníka... A když k tomu dal souhlas biskup řezenský, do jehož pravomoci v té době Čechy náležely, zbudoval jej dílem velmi nákladným... Zbytky rotundy jsou dnes v základech Chrámu sv. Víta.

Václav nastoupil svou cestu ke svatosti až posmrtně, určitě vládl jako KNÍŽE Václav, ne jako SVATÝ Václav, jen legendisté potřebovali již jeho předsmrtné osudy ozdobit zázračnými skutky: V čas žní,

vstává v noci, chodíval potají na pole, požíval pšenici, nosil ji ... do domu svého, pak ji mlátil, na mlýnku rozemílal a prosíval mouku. Podobně ... spěchával pro vodu..., a když ji domů přinesl a smísil s tou moukou, pékal potom oplatky. Podobně chvátil za nočního ticha s věrným druhem na vinici svou a natrhavše hroznů, ... nosili je tajně do jeho komůrky a tam vymačkávali víno... (Crescente fide)

✠ DALIMILOVA KRONIKA (14. STOLETÍ)

Moudrý však ví dozajista,
o čem svědčí mírná slova,
že pokorná zbožnost čistá
ducha hrdinského chová.
Slávou zbabělců jsou řeči,
zkouškou silných nebezpečí,
o té pravdě nejlíp svědčí
Václavova smělost v seči.

„Nový hrad“ | 936–950

Žatecká městská památková rezervace vás nezlame, ať se vydáte za historií středověkou, nebo třeba za barokními památkami. Jiné zase přiláká pivovarnická či chmelařská tradice 19. století. Teprve nedávné archeologické výzkumy však objasnily počátky přemyslovského hradiště, rozloženého na strmém ostrohu nad Ohří – na místě, které je totožné s jádrem dnešního města. Jeho vznik je spojen se vzrušující dobou sjednocování českého státu Boleslavem I. „Ukrutným“ (935–72). Nepřehlédnutelné indicie vedou k úvaze, zda právě Žatec nebyl oním *novým hradem*, kde se roku 950 odehrál střet mezi českým a saským panovníkem.

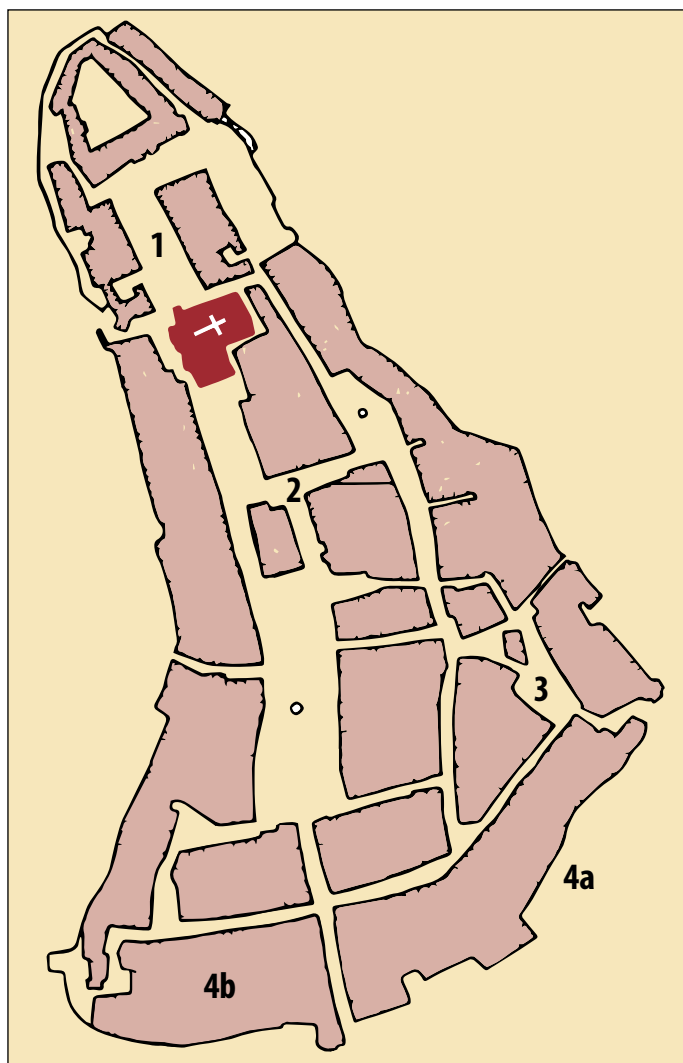
Spor o vládu nad středočeským státem Přemyslovců, řešený roku 935 staroboleslavskou vraždou, byl i sporem o vladařskou koncepci Boleslava I.: dokončit sjednocení celé země pod přímou vládou svého rodu. Plán to byl ambiciózní a riskantní. Boleslav ale chtěl na šachovnici středoevropské politiky hrát mnohem důležitější roli, než mu umožňovala správa pětadvacetitisícového středočeského regionu, ohraničeného hradskými správními i církevními centry, nalézajícími se ve vzdálenosti cca 30 km od středu země, Pražského hradu. Zárukou úspěchu plánovaných zahraničních výbojů však mohla být jediné armáda čítající ne jako dosud desítky či stovky, ale tisíce bojovníků. A ty mu mohly poskytnout jediné celé Čechy.

Likvidace nepřemyslovských knížectví, do té doby propojených s centrální vládou jen volně, vyplňuje první období Boleslavy vlády; celá odvážná a jistě i brutální akce byla završena nejspíš kolem roku 950, protože tehdy začíná mimočeská expanze. V krátké době zahrne Moravu, Slovensko, Slezsko až ke Krakovu, na východě se dotkne hranic Kyjevské Rusi. Mohutné výboje bez problémů

užíví armádu odhadovanou na 3 až 6 tisíc mužů, zvláště sledují-li linii obchodní stezky, která spojuje západ a jih Evropy s východem a Orientem. Kořist, poplatky za ochranu kupců, cla, a obchod nejvýnosnější – s otroky.

Panovník takové „říše“ je dokonce předmětem zájmu arabského chalífy z Pyrenejí, jenž za ním v polovině 60. let vysílá obchodní a diplomatickou misi arabsko-židovského kupce Ibrahima ibn Jakuba. Přinese mimo jiné přesvědčivé svědectví o dosahu Boleslavovy moci, Praze i o vyspělosti zahraničního obchodu. Především pro jeho potřeby byly raženy první české mince, denáry, jež postupně nahradí předmincovní typ platidel (šátečky).

Ostatně povědomí o velikosti Boleslavova vlivu žilo ještě o století později i v německých zemích, jak dokládá pověst o králi Bougovi (tedy Boleslavovi) z konce 11. století: *Jedním z tvých předchůdců byl Bougo, pod jehož knížecí vládou sloužili rytířsky nejenom komesové a jiní vynikající urozeností a bohatstvím, nýbrž i vévodové a markrabata. Ten Bougo, přijav vládu a jméno královské, rozšířil svou vládu až po zemi Seringů [střední Asii] a nad jiná knížata stejně mocná slávou vynikal.*

Dnešní historické centrum Žatce kopíruje rozsah přemyslovského hradiště:

1 – akropole s knížecím dvorcem (dnes Žižkovo náměstí); 2 – hradba s příkopem (mezi předhradím a akropolí; náměstí Svobody); 3 – doklady osídlení z 10. století (Chelčického náměstí); 4 – prozkoumané úseky vnější hradby (Za Střelnicí, Městské divadlo); červeně kostel Nanebevzetí P. Marie.

✠ IBRAHIM IBN JAKUB (10. STOLETÍ)

Co se týče země Bújisláwa [Boleslava], tedy její délka od města Frágha [Praha] až k městu Krákúá [Krakov] obnáší cestu tří týdnů. A ona sousedí po délce se zemí Turků [Maďarů]. A město Frágha je postaveno z kamene a z vápna. Je nejbohatějším ze zemí [měst] zbožím. Přicházejí sem z města Krákúá Rusové a Slované se zbožím. A přicházejí k nim ze zemí Turků muslimové, Židé a Turci rovněž se zbožím a obchodnickým závažím a vyváží od nich otroky, cín, různé druhy

CO SE STALO

890
příchod asiatských kočovných Maďarů

899
† Alfréd Veliký, první sjednotitel Anglie

906
v bojích s Maďary zaniká Velkomoravská říše

911
vznik normanského vévodství v severní Francii

919
saský vévoda Jindřich I. Ptáčník králem německých zemí

929
Václav spolupracuje s Jindřichem, založí rotundu sv. Víta

935
(svatý) Václav zavražděn, moc přebírá bratr Boleslav I.

936
† Jindřich I., králem Ota I., jehož spojení poráží Boleslav I.

936/50
spory mezi Otou a Boleslavem

950
Boleslav I. se usmíří s Otou u Nového hradu

955
společný boj proti Maďarům na řece Lechu

962
Ota I. korunován v Římě císařem Svaté říše římské

Poloha města Žatce nezapře hradištní původ

kožešin. Jejich země jsou nejlepší ze zemí lidí severu a nejlépe zásobované živobytím. Za jeden kinšár [denár] se u nich prodává tolik pšenice, co vystačí člověku na jeden měsíc, a za jeden kinšár se u nich prodává tolik ječmene, co vystačí pro jednoho koně na 40 nocí, a prodává se u nich za jeden kinšár deset slepic. ... V zemi Bújama [Boleslava] se vyrábějí lehké šátečky z velmi jemné tkaniny na způsob sítky, které se k ničemu nehodí. Jejich cena u nich v každou dobu činí 10 šátků za jeden kinšár a pomocí jich kupují a prodávají.

V počátcích panování Boleslavovi přišla vhod nemoc sousedního krále Sasů, Jindřicha Ptáčníka, příznivce Václava, jehož na podzim roku 935 ochromila mrtvice. V létě roku 936 pak zemřel. Snahu jeho syna Oty I., který chtěl německá vévodství stmelit do příští „říše římské“, provázely nejedny domácí obtíže, takže neměl vždy tolik sil, aby mohl pokořit Václavova nástupce. Ukázalo to již první střetnutí: Boleslav podle všeho porazil oba voje říšského vojska ještě na cizím území, za Krušnými horami, a onen podkrál

(subregulus) – v doslovném překladu *sousední podkrálíček* – byl následně bez obtíží zlikvidován právě jako jeden z těch, kteří se nehodlali podřídit přemyslovskému panství. Bohužel jen s pramalou jistotou se můžeme dohadovat, že sídlil na hradišti u Zabrušan u dnešního Duchcova, případně na Chloumku u Mladé Boleslavi; rozhodně však v severozápadních Čechách. Stal se příběh o jeho porážce předlohou k pověsti o lucké válce?

✠ WIDUKIND – DĚJINY SASŮ (10. STOLETÍ)

936 Poněvadž se bál sousedního subregula [podkrále] a protože byl [tento velmož] poslušen saské moci, vyhlásil mu Boleslav válku. Subregulus poslal do Saska zprávu se žádostí o posily. Byl tedy vyslán Asik s legií merseburských, silnou skupinou z Hassegau a ještě vojsko Durynků. Ona legie se skládala z lupičů, protože král Jindřich byl sice velmi přísný vůči cizincům, v domácích záležitostech byl však mírný. Když uviděl nějakého lupiče nebo zloděje, jenž byl silný a schopný válčit, nevykonával na něm spravedlivý trest, ale usídlil ho v podhradí

Merseburku a poskytl mu zbraně a území. Nesměl sice útočit na spoluobyvatele, proti barbarům si však mohl dovolit loupit, jak chtěl. ... Jelikož se Boleslav doslechl o saském vojsku a o tom, že Sasové a Durynkové proti němu táhnou odděleně, rozdělil své druhy, protože byl velmi chytrý, a rozhodl se, že se utká s každou armádou zvlášť. Když Durynkové viděli, že nepřátelé neočekávaně vyrazili proti nim, vyhnuli se nebezpečí útěkem. Asik se Sasy a ostatními pomocnými sbory nikterak neváhal a vyřítil se proti nepřátelům. Větší část z nich přemohl zbraněmi, ostatní zahnal na útěk a vrátil se do tábora jako vítěz. Protože nevěděl o [Boleslavově] vojsku, které pronásledovalo Durynky, s dosaženým vítězstvím zacházel málo obezřetně. Když Boleslav viděl, že je naše vojsko rozptýleno, že jedni olupují zabité, druhí si léčí zranění a další shánějí píci pro koně, spojil své rozprchlé a vracějící se vojsko, vyřítil se znenadání proti těm, kteří si připadali po vítězství v bezpečí a nic takového nečekali, a velitele i s celým naším vojskem zničil. Poté zamířil k hradu subregula a při prvním útoku ho dobyl. Místo zůstalo až dodnes opuštěné. Válka pak trvala do čtrnáctého roku královny vlády, od té doby byl [Boleslav] věrným a prospěšným služebníkem.

Přece jen o něco jistější jsme si v případě druhého střetnutí se saským králem. Odehrálo se v létě roku 950, kdy Ota v *podhradí Nového hradu* vydal 16. července listinu. Po čtrnácti letech soupeření – nevíme o něm vlastně nic, ale jistě to nebyla jedna dlouhá, nepřerušovaná válka – se český kníže Otovi podrobil. (Ostatně již ve 40. letech mu Boleslav nabízel mír a rukojmí.)

Situace by mohla připomenout Václavovo podřízení se Jindřichovi v roce 929, ale podobnost je to jen zdánlivá. S králem se tu totiž nedomlouvá vládce malého středočeského státečku, ale sjednotitel a jediný vladař celé země s několika sty tisíci obyvateli, disponující vojskem takové síly, že o jeho pomoc a spolupráci saský král vážně usiluje. Potvrdil to rok 955, kdy tisíc Boleslavových ozbrojenců, nejspíš vedených tím samým (prvorozeným

Náměstí Svobody s radnicí (původní předhradí)

Pozůstatky městského opevnění

a v bitvě padlým?) synem, kterého zmiňuje saský kronikář Widukindem, pomáhalo Otovým vojskům v bitvě na Lešském poli pod Augsburgem udolat kočovné Maďary.

❖ WIDUKIND – DĚJINY SASŮ (10. STOLETÍ)

950 V té době se král [Ota] vydal na vojenskou výpravu proti Boleslavovi, králi Čechů. Když bylo možné zmocnit se hradu, jenž se nazýval Nový a v němž byl v obležení Boleslavův syn, král moudře rozhodl a přerušil bitvu, aby se jeho vojíci při kořistění u nepřátel neocitli v ohrožení. Jakmile Boleslav pochopil, jakými ctnostmi král oplývá a jak velká je jeho armáda, vyšel z hradu a raději se sám poddal takovému majestátu, než aby utrpěl naprostou zkázu. Poté, co se postavil pod královu prapore, vyslechl ho a dal mu odpověď, vysloužil si konečně odpuštění. Svým naprostým vítězstvím si král získal slávu a vrátil se do Saska.

Saský kronikář stvrzuje, že k boji tentokrát ani nedošlo, což vyvolává další otázky.

Je uvedený důvod, proč z vojenského střetu nakonec sešlo – tedy aby se Otovi *vojáci při kořistění u nepřátel neocitli v ohrožení* – ten pravý? (Svou roli to sehrálo v roce 936.) Nechtěli riskovat nejistý výsledek a přílišné ztráty v boji proti mocnému vladaři, což – zdůrazněme – platí pro obě zúčastněné strany? Potřeboval si Boleslav uvolnit ruce pro další zahraniční výboje? Byla už ve hře příští vojenská spolupráce?

Zajímavostí může být, že Ota († 973) s Boleslavem († 972) byli vrstevníci, přibližně stejně staří, a vládli ve stejný čas (od r. 935/936). Ota (*912) se navíc naučil i jazyku Slovanů – prý kvůli tomu, že jako sedmnáctiletý měl poměr s urozenou slovanskou ženou, z něhož vzešel potomek Vilém, příští mohučský arcibiskup. Pomohlo to ve vzájemném kontaktu?

Widukind nám ovšem připravil ještě další oříšek: hrad, u něhož mělo ke smíření

obou vládců dojít, neoznačil vlastním jménem – šlo podle něj o hrad nový, nedávno vybudovaný. Uvážíme-li v podstatě jedinou možnou cestu vojska přes Krušné hory, nebudeme nejspíš daleko od pravdy, ztotožníme-li toto nepojmenované sídlo, viditelně hradiště spojené s Boleslavovým ovládnutím země, se Žatcem.

Nedávné archeologické průzkumy jasně prokázaly, že žatecké patnáctihektarové hradiště vzniklo těsně před polovinou 10. století (díky dendrologické metodě datování například víme, že stromy použité k budování hradeb byly poraženy ve 30. letech). Jeho umístění se kryje s historickým jádrem města: opevněné předhradí leželo na dnešním hlavním náměstí Svobody, za radnicí procházela další linie hradby vymezující akropoli s knížecím dvorcem (Žižkovo náměstí u pivovaru a hradu). Kostel se nacházel nejspíš v místech chrámu Nanebevzetí P. Marie. Výhodnost polohy, chráněné ze tří stran velkým srázem, je rovněž zřejmá dodnes. Dokonce část gotických městských hradeb (na místech Pod Střelnicí a za divadlem) byla postavena na základech opevnění z 10. století.

✠ KOSMOVA KRONIKA (12. STOLETÍ)

[Boleslav I.] si umínil založit hrad po způsobu římském. A ihned svolal přední muže z lidu..., řka: „Zde chci a káži, abyste mi po římském způsobu vystavěli hradní zeď velmi vysokou dokola.“ K tomu oni odpověděli: „My, kteří jsme ústa lidu a držíme odznaky svých hodností, my ti odříkáme, protože ani neumíme, ani nechceme učinit, co nařizuješ, vždyť ani naši otcové nic takového dříve nečinili. Hle, stojíme před tvýma očima a raději skláníme své šíje pod tvým mečem než pod nesnesitelným jhem roboty. Učiň, co chceš; neboť neposlechneme tvého rozkazu.“ Tu kníže vzplanul strašným hněvem a vyskočiv na zpuchřelý kmen, ... a vytasiv meč zvolal: „Lenochové a líných otců synové! Nejste-li polomuzi neb tvorové, kteří nestojí ani za špinavou

slupku z hrušky, dokažte skutky svá slova a zkuste, zda je lehčí sklonit šíje pod mečem či pod jhem roboty.“ ... Kníže spatřiv, že jsou bledí jako stěna, chytil jednoho, který byl první mezi staršími, za kšticí a ťav, jak mohl nejsilněji, usekl mu hlavu jako chabou makovici a řekl: „Tak to chci, učiním tak, plať namísto rozumu vůle.“ Ostatní, vidouce to a pozdě toho želíce, padli knížeti ke kolenům a prosili ho s pláčem za odpuštění. ... I ihned podle vůle knížete vystavěli hrad se silnou a vysokou zdí podle římského způsobu...

Kronikář Kosmas nenechal na Boleslavovi, jehož jako bratrovraha obdařil přízviskem Ukruťný, nit suchou. I popis založení hradu ve Staré Boleslavi měl ilustrovat jeho krutovládu. Tušíme tu ale též počátek nových státních vztahů, nepopulární prosazování autority státní moci. Příběh umístil před staroboleslavskou vraždu, ale klidně se mohl odehrát i později a období mohl mít i jinde. (Mimochodem: archeologové nedávno potvrdili Kosmův údaj, pro 10. století zdánlivě nemožný: o založení *po římském způsobu*, tedy o kamenné vyzdívané hradbě.) Vznikaly tak nové opěrné body státní moci, které zajišťovaly bezpečnost a pořádek, ale též vybírání daní a církevní správu. Na všech nových přemyslovských hradištích totiž stojí kostely; sjednocení země šlo ruku v ruce s její christianizací. Kosmas připsal vznik dvaceti kostelů bratrovrahovu synovi a nástupci, Boleslavovi II. Pobožnému – avšak zásluha přináležejí Boleslavovi I. Právě on je skutečným tvůrcem státu, v němž přes mnohé peripetie žijeme dodnes.

Lech | 10. 8. 955

Kvůli bitvě na řece Lechu (Lešském poli jihovýchodně pod bavorským Augsburgem) bývá rok 955 označován jako *annus mirabilis* – podivuhodný rok. Výsledky válečného střetu se očekávaly s napětím zdaleka nejen ve střední Evropě. Maďarští kočovníci už půlstoletí pustošili i západ a jih Evropy a spolu s vikinskými a arabskými nájezdy představovali hrozbu pro celý kontinent. U Augsburgu proti nim stálo vojsko krále Oty I., posílené o český sbor Boleslava I. *Má-li nastat náš konec, moji vojáci, ať je to raději slavná smrt v bitvě, než abychom jako poddaní našich nepřátel žili v otroctví nebo abychom jako divoké šelmy skončili v oprátce*, burcoval k boji saský panovník.

☒ GESTA HUNGARORUM (13. STOLETÍ)

906 – V dlouhém zápase Maďari mnohé z Čechů a Slovanů pozabíjeli zásahy šípů... Konečně čtvrtého dne Čechové a všichni nitranští Slované, vidouce jejich smělost a nedovedouce snášet rány jejich šípů, dali se na útěk a ... urychleně se s velkým strachem uzavřeli do města Nitry. Tu je Szovárd, Kadocsa a Huba ... pronásledovali až k městu a některé z nich zabili, některé zranili a jiné zajali. Jejich vůdce, když chtěl na útěku bojovat proti Maďarům, klesl zasažen kopím Kadocsovým... Druhého dne začali Szovárd, Kadocsa a Huba s ozbrojeným množstvím vojsk různě všemi způsoby dobývat města Nitry. A Bůh jim dal velké vítězství a oni za boje vstoupili do města a prolili tam krev mnohých protivníků. (...) Veškerá šlechta jim dala své syny jako rukojmí a všechny národy oné země až po řeku Váh se jim poddaly. ... Pronikli až k řece Moravě, vybudovali opevněné překážky, stanovili hranice říše Maďarů k Bráně a Blatnému hradu...

Asiaťští staromaďarští kočovníci přišli do Karpatské kotliny na konci 9. století, rychle se zorientovali v mocenských souřadnicích a roku 906 smetli velkomoravský stát (ukázka je z uherské kroniky) a napomohli též zániku Východofranské říše. Z Podunají minimálně čtyřicetkrát vypravili kořistnické nájezdy, které pustošily západ i jih Evropy a byly každodenně pocíťovanou hrozbou:

Maďari ohněm a mečem zničili celé Bavorsko, Švábsko, Sasko i království lotrinské... Odtud vytáhli a dobyli zemi Franků a Galii...

Dvacetileté příměří, uzavřené s německými sousedy ve 30. letech, vypršelo před polovinou 50. let: 954 – Zolta ... *poslal proti německému králi Otovi velké vojsko. Jeho náčelníky a velitele ustanovil Botonda, Sabolče a Örkénye. Ti ... pronikli znovu se zbraní v ruce do Bavorska, Švábska, Saska a Durynska, ... překročili řeku Rýn a luky i šípy zničili království lotrinské. Prudce zaútočili rovněž na celou Galii, s krutostí vnikali do chrámů božích a vylupovali je. Odtud si zbraní razili cestu přes strže Senonské... Když přemohli nadmíru válečnické kmeny, které byly dobře chráněné svou přirozenou polohou, překročili Senonské pohoří... Spatřivše rovinatou krajinu lombardskou, rychle a divoce vydrancovali téměř celou Itálii...*

Ota I., později zvaný Veliký (*912, vládl od roku 936), si byl maďarského nebezpečí dobře vědom, ale ne vždy – vzhledem ke složité vnitřní situaci i dalším svým zahraničním aktivitám (mimo jiné boje s Polabskými Slovy či v Itálii) – mu dokázal efektivně čelit. V delším horizontu